

4.

Peter Henrik Kold ¹⁾ er født 1715 den 27 Januar udi Aggershus Stift i Norge paa Hejde Præstegaard i Fosnæs Bygden, som kaldes saa af de tvende Herregaarde Fosn og Næs. Min Fader Hr. Johan Kold var paa denne Tid Sognepræst til Hejde og Borge, blev siden, efter at Provsten Rumohr fangen var bortført af de Svenske, i samme Kald Provst over Nordre-Borgesysse, og omsider Sognepræst til Nordre-Frederikshald ²⁾. Han er paa fædrene og mødrene Side af den ældste Slægt, som nuomstunder er bekjendt her i Landet. Jeg forbigaar Halvor Kold, om hvilken Snorro Sturlesøn melder, at han levede i Kong Haagen Haagensøns Tid Aar 1240, saa og Peder Kold, hvis Datter Inger havde Kong Sverkers Søn af Sverig, Tule Sverkersen den yngre, til Ægte. Jeg vil alene tale om dem af min Slægt, som jeg i lige Linie kan gjøre Rede for: Min Faders Fader var Mag. Isak Kold, Provst over Hedemarkens Provsti, og blev Sognepræst til Rommedal Aar 1675. Hr. Isak Kolds Broder og min Faders Farbroder var den Jakob Kold, som Kancelliraad Wielandt melder om i hans lærde Aviser, at han var Major ved et trondhjensk Regiment og siden Kommandant paa Agerø Fæstning og døde Aar 1726. Hr. Isaks Kolds Fader var Hr. Anders Kold, som blev Sognepræst til Øjer i Gudbrandsdalen Aar 1627. Hr. Anders Kolds Fader var Mads Kold, Laugmand udi Oslo. Mads Kolds Fader var Anders Kold, i lige Maade Laugmand i Oslo. Anders Kolds Fader var Tore Kold, Laugmand i Tønsberg, om hvilken Hvitfeldt i hans Krønike melder, at han Aar 1489 var med andre af Adel forsamlet og hyldede Kong Chri-

¹⁾ Familien skrev sig ellers sædvanlig: Cold.

²⁾ Hans Biografi findes i hans af Biskop Fred. Nannestad 1767 udgivne »Tanker«. Om hans øvrige Skrifter findes Meddelelse i Nyerups Literaturlexicon, S. 125.

stian den Anden. Hvad denne Slægts Vaaben angaar, da findes det ganske rigtig afstukket i Kancelliraad Wielandts lærde Aviser. Min Moder hedder Anna Maria Nicolaj. Hendes Fader var Henrik Nicolaj, fordum Foged over Id og Marker. Men fra mødrene Side nedstammer hun fra de Lembakker. Min Faders Moder, Hr. Isak Kolds Hustru, var Mette Hover Hendes Moder var Ingeborg Evensdatter Bedske. Hr. Isak Kolds Moder og Anders Kolds Hustru var Sara Frantsdatter Hummer. Hun blev 114 Aar gammel og var i sin Tid saa god som en Krønike. Hendes Moder var Hustru Berte Benkestok; Hustru Bertes Moder var Hustru Brynild. Denne Brynild var Lensherrens Mogens Svaales Datter, om hvilken der meldes i Kong Frederik den Andens Krønike paa den 141. Side, at han 1565 afslog den svenske Anfører Mads Torne, der havde indført et stort Antal Krigsfolk udi Solør i Norge, forfulgte ham 9 Mile ind ad Skovene og skjermysserede med dennem 3 Gange paa Vejen. Dette er da den Forklaring, som jeg efter Begjæring kan gjøre om mit Fødested og Slægtregister. For Resten har jeg hørt, at mine Forfædre paa min Faders Side har været besvogrede med de Grener og Skaktavler.

I de første Aar holdt min Fader en Student i Huset; men da min Fader blev kaldet til at være Sognepræst for Bergs Menighed, hvortil Nordre-Frederikshald da var Annexet, blev jeg sat i Frederikshalds Skole, som strax derefter kom ret i Flor, da den berømmelige Mand Hr. Magister Johannes Schrøder, som nu er Rector i Frederiksborg, blev Rector sammesteds. Han gav Anledning til, at jeg kom til Helsingørs Skole, hvor hans Svoger Mag. Peder Clod var Rector. Der var jeg i 2 Aar og opholdt mig i hans Hus. Med hans gode Skudsmaal kom jeg til den høje Skole i Kjøbenhavn, Aar 1731, hvor jeg opholdt mig i nogle Aar, og imidlertid nød Undervisning af vore danske Professores, Steenbuch, Wøldike, Gram, Horrebow, Thestrup og Provsten paa Klosteret Hr. Mag. Nold. Jeg

fik Laudabilem til Examen philosophicum, og blev Baccalaureus Philosophiæ Aar 1733, den 21. Maj. Jeg fik i lige Maade Laudabilem til Examen Theologicum og for min Demisprædiken. Aar 1735 havde min Broder Hr. Isak Andreas Kold, som nu er Doctor og Professor Juris ved det ridderlige Academi udi Sorø, udstaaet sin Examen philosophicum, derfor fandt min Fader for godt, at vi begge skulde rejse til tyske Universiteter.

Det første Universitet, vi kom til, var Helmstädt i Brunsviger Land. Det var da vor Lykke, at vi havde taget Extrapost fra Brunsvig og kom to Timer efter den sædvanlige agende Post til Helmstädt; thi ellers havde vi maattet udstaa samme Forhaanelser, som de andre, der befandt sig paa den sædvanlige Postvogn, idet Studenterne forfulgte samme Vogn fra Byens Port til Posthuset med Skjældsord og Skrig, og kastede Stene paa de rejsende. Men da vi kom, var alting roligt, og vi kørte i Fred. Blandt de Professores, som her især stod mig an, var Hr. Abbed Mosheim og Johann Nicolaus Frobesius. Jeg maa ikke heller forglemme den gamle forunderlige Hermannus von der Hardt. Han var virkelig en af de største Mænd paa de Tider i de orientalske Sprog; men han var derhos saa fordybet i de jødiske Fabler, og havde selv saa uregjerlig en Indbildningskraft, at Origenes og alle hans Efterfølgere har kun været Sinker imod ham i at fordreje den hellige Skriffs Mening. Thi han forstod ingen Ting efter Ordene, ikke engang de tydeligste Historier. Som f. Ex. den første Mosebog var efter hans Tanker en Spaadom om Israels Børns Skjæbne i Kanaans Land, og var det ikke Moses's Øjemærke i denne Bog at beskrive Skabelsen, men [han] tog kun Anledning af Skabelsen og lignede den paa Israels Børns tilkommende Tilstand. At Mennesket var skabt af Jord, det betydede, at Gud skulde tage Israels Børn af Ægypten, hvor de arbejdede i Jord, havde jordisk Sind etc. og gjør dem til Mennesker, da de før vare som Fæ. At Gud satte vore første Forældre i

Paradis, betydede, at Gud skulde sætte Israels Børn i Kanaans Land. Livets Træ var der Messias, som de ingen Del i fik for deres Vantros og Ulydigheds Skyld, og kom derfor ikke til at leve evindelig. Kundskabens Træ paa godt og ondt var Hedningernes Afguderier; saa snart de befattede sig dermed, maatte de ud af Paradis eller Kanaan. Men om de tvende Cherubim, som forbød dem Indgangen igjen, sagde han: Weis Gott, meine Herren, das waren die Babylonischen Soldaten. Paa saadan Maade gik han det hele gamle Testamentes Bøger igjennem, og var derfor forbuden at holde Collegia. Han havde smaa sammenrullede Papirer i en Æske, hvorpaa stode enten Skriftens Sprog eller andre korte Sentenser. Af dem tog han et hver Morgen og rettede sig derefter den hele Dag. Fik han nu et, som syntes at advare om en forestaaende Ulykke, saa gik han ikke ud den Dag. Han sagde og, at dette en Gang havde frelst hans Liv; thi idet han holdt sig inde, blev en anden stukken ihjel af en, som laa under Trappen, da det ellers maatte have gjældt ham selv. De, som besøgte ham, maatte og tage et saadant Sprog. Og her gik det da som hos den Medicus, der havde Recepter mod alle Slags Sygdomme i een Potte, og naar nogen kom til ham for at høre hans Raad, sagde han: Tag en Recept af denne Potte, men bed til Gud, at du maa faa en lykkelig. Jeg var saa lykkelig at ramme paa saadan en Seddel, at von der Hardt gjorde sig gode Tanker om mig, thi jeg fik det Ord: Candor. Samtalen blev da de Candore animi et corporis. Han berømtede de Norske, fordi de har hvidt Haar, og Landet, fordi der om Vinteren er megen Sne. Derimod maatte Italienerne holde for, fordi de har sort Haar. Slutningen blev da denne: Jo nærmere mod Norden, jo oprigtigere Folk, og jo nærmere mod Sonden, jo værre. Min Broder fik det Ord: Conscientia, og da han strax lagde Seddelen i Lommen, efter at han havde læst den, vilde von der Hardt vide, hvad han studerede, og da han

hørte, min Broder var en Jurist, sagde han: Ja, ja, jeg ser nok, Juristerne har Samvittigheden i Lommen. Ellers maa de helmstädske Theologer berømmes for, at de ere mere kjærlige, end sædvanligt er ved andre Universiteter, og ere ikke saa saare til at forkjætre andre, som ikke har samme Mening som de, men anser andre for Brødre, naar de ikke modvillig strider imod Troens Grundvold. De holder sig det efterrettelig, at Christus elskede sine Disciple, endskjønt de i Begyndelsen havde mange og store Vildfarelser. Guds frygt var her som andre Steder i Tydskland kun liden blandt Studenterne, hvor Selvraadighed, Ryggeløshed og Naturalismus hos en stor Del har taget Overhaand. Naar de undertiden gik i Kirke, havde nogle af dem Hunde med sig, som de kneb i Ørerne, og gik ellers under Gudstjenesten op og ned ad Gangene i Kirken med Hattene paa. Strax ved Helmstädt Bys Mur ligger et Kloster, hvori findes katholske Munke, og over Porten staar disse Vers: anno ConFLICtVs qVo traX est MVstafa VICtVs, tVrCICa porta rVIt, nostraqVe strVCta fVIt. Studenternes Tal var i denne By ikke over 200.

Fra Helmstädt rejste vi til Jena, hvor min Broder især havde Lyst til at høre den berømmelige Køhler. Paa denne Rejse var vi en Nat i Frygt, efterdi der indfandt sig tvende Karle med Øxer, som vare bekendte med vor Kudsk og ligesaa liderlige som han. Han bad dem sætte sig op paa Vognen, og de satte sig bag os paa vor Kuffert. De fortalte ham, at de nu kom fra Merseburg, hvor de havde været for Inquisitionen for et Mord, som de havde været beskyldte for. Men som de den hele Tid, da de sade paa Vognen, ikke løftede nogen af Øxerne op, saa bleve vi og fri for at stikke dem igjennem, hvilket ellers ganske vist havde sket af Frygt. Blandt andet hørte jeg i Jena et Collegium hos en vis Mand over Historia Ecclesiastica, men det gik her efter den gamle Slentrian, saa at Kjætterne i det første hundrede Aars Tider bleve tillagte Vildfarelser, som man neppe kan begribe, at fornuftige

Mennesker kunde falde paa; men denne gode Mand havde ikke Dygtighed nok til at vise, hvorledes Kjætterierne havde deres Oprindelse af den østerlandske Filosofi, som da var i Moden; thi naar man først forklarer, hvori Filosofien da bestod, da bliver Kjætterierne noget anderledes og lidt mere begribelige. Og omendskjønt samme Mand i et af hans Skrifter kun vil tilstaa de nordiske Folk Ihukommelsen, saa at de kan lære, hvad andre har opfundet for dem, men har selv kun liden Forstand og Indbildningskraft, saa viste han dog selv kun liden Skjønsmhed, idet han blandt Lærerne i det første hundrede Aars Tid handlede om Josef og Maria, og drev desforuden lang Tid bort med at fortælle om, hvad Temperament og hvad Slags Haar Apostlerne havde haft. Jeg kommer nok i Hu, at Peder blev gjort til en Colericus, fordi han drog Sværd i Urtegaarden; men hvorledes de andre vare beskafne, har jeg glemt; det kan og være lige meget. Her forsamlede Studenterne sig om Søndagen, naar Guds-tjenesten var ude, og stode i 2 Rader for Kirkedøren, saa at Byens Fruentimmer maatte ligesom gaa Spidsrod eller Gadeløb imellem dem, og det kaldte de deres Kirkeparade. Det, som ellers siges om de nordiske Folk, at den stærke Kuld i deres Land forvolder, at Legemets Varme gaar indad til Blodet og Hjærtet, det maa siges om mange Studenter i Jena, at Legemets Varme synes alene at søge til Maven; thi de har saa uslukkelig en Brand i Maven, at de tørster baade Nat og Dag, og er det utroligt, hvor mange Potter Øl saadan en kan sætte til Livs paa en Aften. I Jena er de studerendes Tal hen imod 2000. Herfra gjorde vi en liden Rejse igjennem Weimar til Erfurt, at se Jesuiternes Procession paa deres Christi Legems Fest. I denne Procession havde den, som forestillede Moses, Horn og et Bomulds Skjæg. Der fortaltes om en Statholder her paa Stedet, som for verdslig Forfremmelses Skyld havde forladt vor Kirkes Samfund og bekjendt sig under Pavens Lydighed, at han plejede at sige: den evan-

geliske Lærdom er god nok, men forbandet fattig. Hvor fattig denne Mand har selv været paa Christi Tro og Kjærlighed, er let at slutte.

Fra Jena gave vi os til Halle. Der var iblandt Theologerne især berømmelig den lærde og gudfrygtige Baumgarten, saa og Michaelis. Hos den gamle Lange hørte jeg et Collegium over Epistelen til de Hebræer. Men istædenfor at vise, efter en fornuftig Hermeneutica, hvad Meningen var af Ordene, da var hans Bevis idelig dette: Dette er den Helligaands Mening, og deri maa I tro mig som en gammel igjennfødt og som en gammel Lærer, der har aandelig Erfarenhed og et prøvet Sind. Her fandtes skikkeligere Opførsel iblandt Studenterne end enten i Helmstädt eller Jena. Deres Tal var omtrent 3000, og kan man regne, at de der fortærede 500000 Rdl., som ikke er liden Fordel for denne smukke By.

Fra Halle rejste vi til det dejlige Leipzig, hvori vi opholdt os 8 Dages Tid, for at bese det mærkværdigste. Fra Leipzig drog vi til Meissen og besaa der Porcellainsfabriken paa Slottet. Fra Meissen kom vi til Dresden, hvor vi strax gjorde vor Opvartning hos den gamle norske Løvendal. I denne By antog vi en Lejetjener, for hvis Troskab Værten var vor Borgen. Han antoges hver Aften i ny Tjeneste til Dagen derefter. Den Orden, som toges her i Agt, at komme over Broen imellem gammel og ny Dresden, behagede mig meget vel; thi i Midten kjørte Vognene, og paa begge Sider gik de, som var tilfods. Men de, som vilde ind til Byen, holdt sig altid til den ene, og de som vilde ud til Forstaden, holdt sig altid til den anden Side, saa at hverken Vogne eller Folk nogen Tid kunde møde hinanden eller være hverandre til Hinder. Denne Skik kunde meget vel indføres i alle store Stæder baade paa Broer og Gader. Endelig maa jeg berømme Dresden, fordi fremmede blive der saa artig modtagne; thi det blev os ikke alene uden nogen Anmeldelse tilladt at se det kongelige Herskab spise, men saa snart vi kom til

Slottet og der i Vagten sagde, hvad vort Ærende var, og at vi vare fremmede, var en Officer færdig, som førte os op, blev hos os den hele Tid og forklarede os, hvad vi spurgte om. Fra Dresden rejste vi til Wittenberg, derfra til Berlin og siden til Potsdam, hvor vi toge ind til en af de store Grenaderer, som var en Mand af store Midler. Kongen af Preussen kunde ikke tro, at Studenter kom fra Halle til Potsdam, uden de havde noget at søge om, derfor sendte han to Gange en Ordinans til os, og lod spørge, om vi intet havde at søge om for Studenterne i Halle. Vor Vært var en artig og fornuftig Mand. I hans Hus stod det vel til, og var det noget nyt for os, at en Grenader kunde fremsætte for os et Kaffebord, der var prydet med alt det Sølvtoj, som dertil hører. Hr. Schubart, som var Præst paa Stedet, blev meget rost af en Grenader, som var vor Landsmand; derfor besøgte vi denne Præst og vare tilstede i hans Opbyggelsestimer, som han holdt for nogle Grenaderer og Haandværksfolk. Dog kunde jeg ikke give ham Bifald i, at disse Folk, som kom til ham, vare Kjernen af de opvakte Sjæle i Potsdam. Thi hos nogle af dem fandt jeg en stor aandelig Hovmodighed, som jeg mærkede deraf, at naar de skulle sige deres Betænkning over det Capitel af første Johannis Epistel, som Præsten havde læst op for dem, gik al deres Tale ud paa at fordømme andre, og af al deres Tale kunde let sluttes, at de ikke holdt andre i Byen for Guds Børn uden alene dem, som besøgte Hr. Schubarts Opbyggelsestimer.

Fra Potsdam begave vi os til Altona. Denne Gang toge vi os lidt længere Tid at bese denne saa fordelagtig bygte By, end den forrige Gang, da vi rejste her igjennem. I den katholske Kirke paa den venstre Haand ved Alteret blev jeg vaer et Skilderi, hvorpaa Maria med Barnet var malet, men Skildreren havde været saa ublu, at han havde sat under Skilderiet paa Latin: Ipsa etc. det er: hun skal sønderknuse Slangens Hoved. Hos Borgmester Poppe i Hamborg, som hidindtil havde modtaget vore Vexler, nød

vi stor Artighed; han gav os nogle Breve med til Kjøbmænd i Lybek og Kiel, hvis Virkning vi siden fornam, da disse Folk ligesom stred med hinanden, hvo der kunde skaffe os størst Fornøjelse. Blandt andre maa jeg især berømme Monsr Hohenholtz i Kiel. Da vi en Dag kun spurgte, hvor langt den danske Fæstning Christianspris eller Friderichsort laa derfra, vilde han samme Dag følge os derhen, hvilket og skete; og da vi siden reddede ham ud af et Selskab, hvor det syntes, et ondt Menneske stod efter hans Liv, og fulgte ham i Sikkerhed hjem til hans Hus, elskede denne Mand os saa højt, at han siden undskyldte sig for at tage Afsked med os, efterdi hans ømme Hjærte ikke tillod det. Her gjorde vi vor underdanige Opvartning hos den unge Prinds, som nu er Storfyrste i Rusland. Man kan sige, at hvor ung han var, saa fremskinnede Forstanden af hans Øjne. Her saa vi og den nu regjerende Konge i Sverig. Vi havde her en Indbydelse af Studenterne, som en Aften fornøjede sig med et smukt Fyrværkeri paa Vandet; men vi vare altfor nøje bundne til vor Kjøbmand, end at komme i andre Selskaber, end hvor han førte os. I Slesvig mærkede vi, at Byen tog daglig af, og der var en stor Misfornøjelse. I Flensborg var der i Værtshuset hos Madame Hollesen en ung Cornet, som foragtede det danske Sprog og holdt det for unødvendigt at lære det. Men da siden Oberstlieutenant Schinckel og en anden Major spiste med os om Middagen, og vi maatte fortælle dem adskilligt om Tilstanden i Tydskland, skete det altsammen paa Dansk. Men Cornetten forstod intet deraf og havde ikke et Ord at indføre. Dette smertede ham saa meget, at han siden sagde os, han havde forandret sine Tanker. Thi han kunde umulig forestille sig, at fornemme Folk vilde tale Dansk. Men de gode Flensborgere har foruden Tvivl selv givet ham Aarsag til Foragt for Sproget; thi enhver vil der tale Tydsk, enten han kan eller ikke, og mener, der er nogen Ære ved, da dog enhver Bonde i Tydskland kan gjøre det bedre. Da

vi længtes efter at høre en dansk Prædiken og spurgte, naar Gudstjenesten begyndtes, svarede de: den holdes Kl. 12 og er kun for Tjenestefolk. Det var ret ufordøjeligt at høre af Folk, som bo i Sønderjylland. Fra Flensborg gik vi til Vands, og kom til det kjære Kjøbenhavn. Men hvor maatte vi ikke her atter igjen tænke paa Cornetten i Flensborg, da de første Ord, vi paa Toldboden hørte, vare disse: Woher kommen sie? Was bedienen sie? Denne tydske Modtagelse gjorde en anden Gang en fransk Officer, som satte over med mig fra Helsingborg til Helsingør, saa forundret, at han sagde til mig: Hjærtens Herre, til hvad for et Land ere vi nu komne?

Da jeg neppe havde været i Kjøbenhavn i 2 Aar, blev jeg uventelig kaldet til at være tydsk Præst paa det adelige Frøkenkloster Vemmetoft i Hr. Johann Jacob Lamminiths Sted, som derfra var kaldet til sin Fødeby Memmingen i Svabenland. Dette skete Aar 1740, den 26 Augusti. Der havde jeg en Menighed, som uden Tvivl var en af de mindste, men tillige end af de artigste i Landet; thi den bestod den Tid af 12 Frøkener. Og kan jeg ellers sige, at der baade inden og uden for Klosteret var en Samling af fornuftige, artige og dydige Mennesker. I dette jordiske Paradis levede jeg 3 Aars Tid, indtil jeg efter Guds Forsyn blev kaldet til tydsk Præst her paa Bergstaden Kongsberg, hvor jeg Gud ske Lov lever fuldkommen lyksalig. Af indfødte Tydskere skal her neppe findes en Snes Stykker, som dog alle forstaa godt Dansk. Derimod er her undertiden 3 og 400 Norske om Søndagen til Guds Bord, som ikke forstaa et Ord til Nytte af den tydske Prædiken, jeg holder. Derimod prædiker jeg hveranden Uge til Aftensang og om Torsdagen dansk, saa jeg dog, Gud ske Lov ikke arbejder ganske forgjæves; men Gud glæder mig og med et og andet Menneskes Omvendelse. Førrend jeg drog her op til Kongsberg, begav jeg mig i Kjøbenhavn i Ægteskab, og Gud har velsignet mig med en gudfrygtig, from og husraadig Kone ved Navn Helena Catharina Paulin. Hendes

Fader var forrige Consistorialraad og Domprovst i Roskilde Hr. Peder Paulin. Hendes Moder var Tabita Fleischer, en Datter af Mag. Esaias Fleischer, fordum Sognepræst til Hellig Gjæstes Kirke i Kjøbenhavn. Gud har velsignet vort Ægteskab med en eneste Søn, ved Navn Johan Kald, der er født her paa Kongsberg den 7 Maj Aar 1744, og har jeg Aarsag at takke Gud, fordi han tegner til det, som godt er. Guds Navn være velsignet for alle Ting!

Saa vidt Hr. Peter Henrik Kolds egne Optegnelser. Af Worms Lexicon over lærde Mænd I, 233; III, 156. 918, erfares, at han 1760 udgav en Jubeltale i Anledning af Enevældens Hundredeaarsfest, og at han døde 1771.
